

Coluccio Salutati állami levelei a Firenze és a Szentszék közti háborús évekből (1375-1378)

Visegrádi Renáta

PPKE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola

Klasszika-Filológia Műhely

Témavezetők: Szovák Kornél, Armando Nuzzo

Komplex vizsga
2020. Június 25.

Célok

- Coluccio Salutati, firenzei kancellárnak a hivatali idejének legelején 1375 és 1378 között a Szentszékkal folytatott háborús évek alatt, az általa megfogalmazott levelek feldolgozása.
- Levelek feldolgozása: Kronológikusan haladva a latin (és időnként olasz) nyelvű levelek
  - átírása
  - magyarra fordítása
  - a szakirodalom segítségével történelmi kontextusba helyezése
  - kritikai apparátussal ellátott kiadás készítése
  - a bennük lévő szintaktikai jelenségek, a központosítás és *cursus*-használat, stilisztikai javítások mögöttes feltárása

Eddigi Kutatások I.

Saját átirat						Gherardi kiadta	Langkabel kiadta	Más kiadta (ki, hol?)
Sorszám	Keltezés (1375)	Címzett	Regiszter – folio	Latin	Olasz			
1.	aug. 8.	Siena	16 – 5 (aut.)	X		Regeszta + idéz belőle	X (p. 87)	
2.	aug. 9.	Géraud Du Puy, Perugia apátja	16 – 5 (aut.)	X				Novati, p. 209 n.1
3.	aug. 9.	Niccolò Orsini, Nola grófja	16 – 5 (aut.)	X				
4.	aug. 10.	Siena	16 – 5 (aut.)	X				
5.	aug. 12.	Galeazzo Visconti	16 – 6 (aut.)	X		Regeszta		
6.	aug. 13.	Volterra	16 – 6 (aut.)	X				
7.	aug. 13.	Arezzo	16 – 6 (aut.)	X				
8.	aug. 14.	Siena	16 – 6 (aut.)	X				
9.	aug. 14.	Giovanni, Acqui püspöke és Romagna helytartója	16 – 6-7 (aut.)	X				
10.	aug. 15.	III. Frigyes, Szicília királya	16 – 7 (aut.)	X		Regeszta		
11.	aug. 17.	Carlo Guidi, Battifolle grófja	16 – 7	X				
12.	aug. 17.	Volterra	16 – 7	X				
13.	aug. 17.	Pistoia	16 – 8	X				
14.	aug. 17.	John Hawkwood	16 – 8 (aut.)	X				
15.	aug. 17.	Bernardo della Rena, Dicomano helytartója	16 – 8 (aut.)		X			

Eddigi Kutatások I.

Saját átirat						Gherardi kiadta	Langkabel kiadta	Más kiadta (ki, hol?)
Sorszám	Keltezés (1375)	Címzett	Regiszter – folio	Latin	Olasz			
16.	aug. 17.	Guillaume Noëlet, Sant'Angelo in Pescheria bíborosa	16 – 8 (aut.)	X				
17.	aug. 17.	Scarperia és Borgo San Lorenzo	16 – 9		X			
18.	aug. 18.	Pistoia	16 – 9 (aut.)	X		X		
19.	aug. 18.	Volterra	16 – 9 (aut.)	X				
20.	aug. 18.	Niccolò Giovanni, Cortona ura	16 – 9 (aut.)	X				
21.	aug. 18.	Siena	16 – 9	X				
22.	aug. 19.	Guillaume Noëlet, Sant'Angelo in Pescheria bíborosa	16 – 10 (aut.)	X				
23.	aug. 20.	Bernabò Visconti	16 – 10 (aut.)	X				
24.	aug. 20.	Arezzo	16 – 10 (aut.)	X				
25.	aug. 20.	Bartolo Sanguigni	16 – 10		X			
26.	aug. 21.	Géraud Du Puy, Perugia apátja	16 – 11 (aut.)	X		Regeszta + idéz belőle		
27.	aug. 22.	Angelo Ricasoli, Firenze püspöke	16 – 11 (aut.)	X				
28.	aug. 22.	Arezzo	16 – 11 (aut.)	X				
29.	aug. 23.	Arezzo	16 – 11 (aut.)	X				
30.	aug. 24.	Arezzo	16 – 12 (aut.)	X				

Eddigi Kutatások II.

- Armando Nuzzo az általa összeállított levélkatalógus alapján Coluccio Salutati kancellári évei (1375-1406) alatt a Firenze és a Magyar Királyság közt folytatott diplomáciai levél-korpusz kritikai kiadásán dolgozik. E munkában a közös megbeszélés által kiosztott leveleket írom át, fordítom magyar nyelvre.
- A szelektált korpusz száznegyvenegy hivatalos levelet tartalmaz. Ezek egy részét Giuseppe Rigacci 1741-1742-ben, Wenzel Gusztáv 1876-ban, valamint Hermann Langkabel 1993-ban kiadta.

Eddigi Kutatások II.

Mind ezen munkát, mind a disszertációmát magát a LaTeX programmal kezdtem el írni, melyet Mayer Gyula professzor tanított a doktori képzésem alatt.

Eddigi Kutatások III.

Coluccio Salutati az állam nevében írt levelei magukon hordozzák a humanizmus korai jegyeit ékesszólásukkal, központosítás és *cursus*-használatukkal, és az antik szerzők gondolatainak beágyazásával.

Eddigi Kutatások III.

Központozás és *cursus*-használat

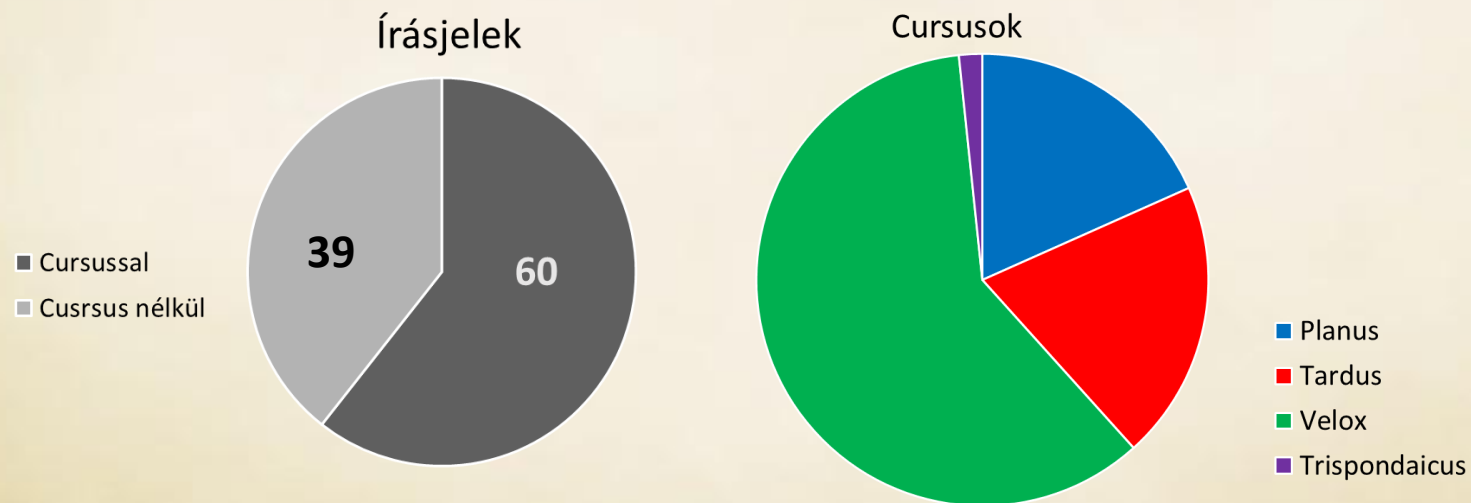
- CHSEC XIII. Országos Konferenciája
- 2019. júniusi házi doktorandusz konferencia
- A prózaritmus vizsgálata minden írásjel előtti utolsó szavak alapján
- A Salutati által használt fő *cursus*ok:
  - *cursus planus* ' – – ' – (temptáta libéertas)
  - *cursus tardus* ' – – ' – – (mortálibus ímminet)
  - *cursus velox* ' – – – – ' – (qúaliter et qua ímente)
  - *cursus trispondaicus* ' – – – ' – (dóna sentiámus)

Eddigi Kutatások III.

Központozás és *cursus*-használat

- Hat a Firenzei Állami Levéltár XVI. Regiszteréből és egy Sienában fennmaradt expediált levelet vizsgáltam a *cursusok* és a központozás szempontjából. A levelekben minden írásjelet megelőzőt egységet vizsgáltam. Az eredmény:

- 60 *cursus*ból 22 *clausula*, abból 20 *cursus velox*.

Eddigi Kutatások III.

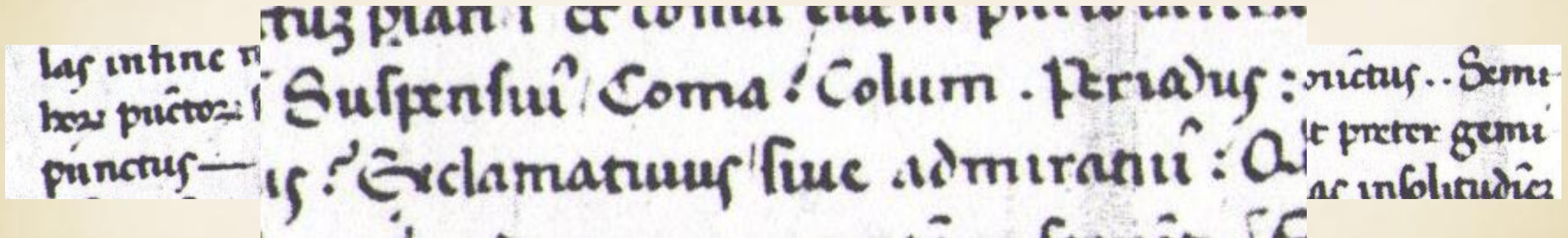
Központozás és *cursus*-használat

- 2020. január 31-ei konferencia: a Cortona új, ifjú urához küldött firenzei vigasztaló levélben vizsgáltam a prózaritmust: két *cursus tardus* és hat *cursus velox*ot véltem felfedezni.
- Az átírt leveleknél folytatni fogom a *cursusok* vizsgálatát, de mint a legutóbbi esetben is, szigorúan a *clausulák* esetében.

Eddigi Kutatások III.

Központosítás és cursus-használat

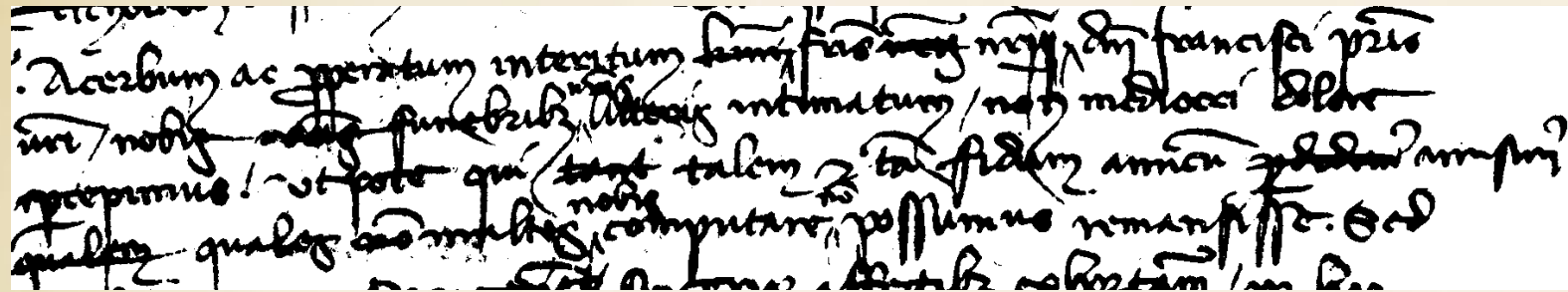
- A *De arte punctandi* egy másolatában látható, hogy hogyan is képzelte el Salutati az írásjeleket.

Lucia Gai: *Frammenti di un codice sconosciuto di Coluccio Salutati*

Eddigi Kutatások III.

Központozás és cursus-használat

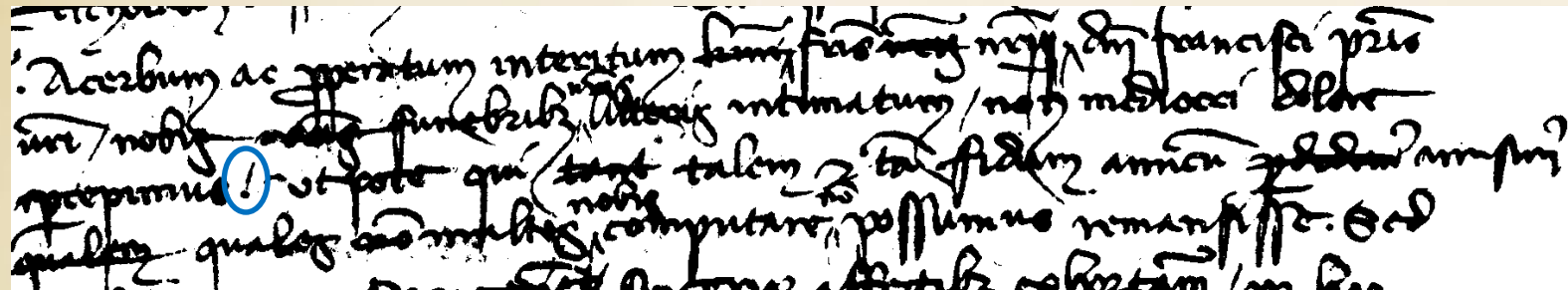

„Acerbum ac properatum interitum karissimi dilectissimi fratris nostri nostri bonae memoriae domini Francisci patris vestri nobis vestris funebribus vestris litteris intimatum non mediocri dolore percepimus; utpote qui tant talem et tam fidum amicum perdidimus amisimus qualem quales non multos nobis computare non possumus remansisse.”

„Mély fájdalommal értesültünk szeretett testvérünk, a jóemlékezetű Francesco úr, atyátok fájdalmas és korai haláláról, amint eljutott hozzánk a ti gyászleveletek által; mint olyanok, akik elvesztettünk egy oly jelentős és hű barátot, amelyeneket nagy számban megmaradtként nem tudunk számba venni.”

Eddigi Kutatások III.

Központozás és cursus-használat

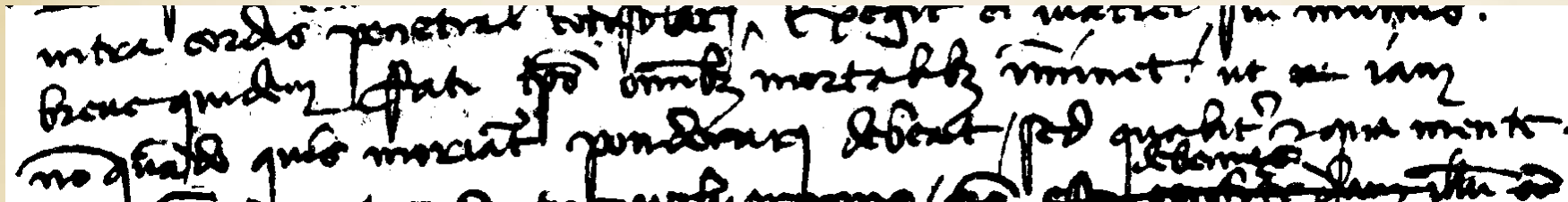

„Acerbum ac properatum interitum karissimi dilectissimi fratris nostri nostri bonae memoriae domini Francisci patris vestri nobis vestris funebribus vestris litteris intimatum non mediocri dolore percepimus; utpote qui tant talem et tam fidum amicum perdidimus amisimus qualem quales non multos nobis computare non possumus remansisse.”

„Mély fájdalommal értesültünk szeretett testvérünk, a jóemlékezetű Francesco úr, atyátok fájdalmas és korai haláláról, amint eljutott hozzánk a ti gyászleveletek által; mint olyanok, akik elvesztettünk egy oly jelentős és hű barátot, amelyeneket nagy számban megmaradtként nem tudunk számba venni.”

Eddigi Kutatások III.

Központozás és cursus-használat

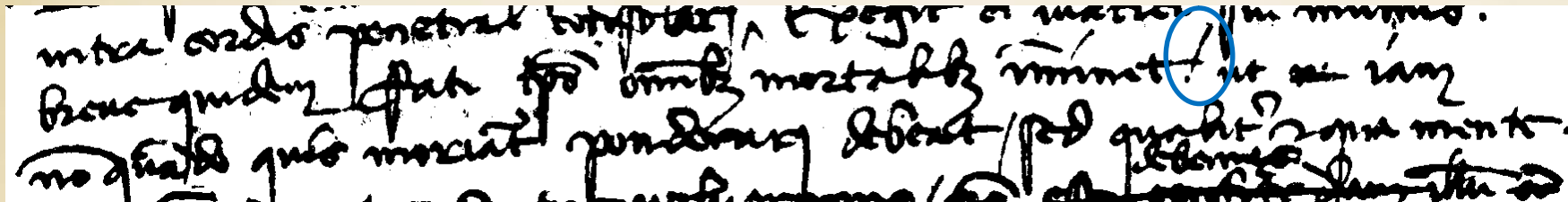
„Breve quidem fati tempus omnibus mortalibus imminet! ut re iam non quando quis moriatur ponderari debeat, sed qualiter et qua mente.”

„Bizony a sors adta idő rövidsége minden halandót fenyeget; már nem azt kell mérlegelni, hogy valaki mikor hal meg, hanem hogy milyen módon és milyen lélekkel.”

Eddigi Kutatások III.

Központozás és cursus-használat

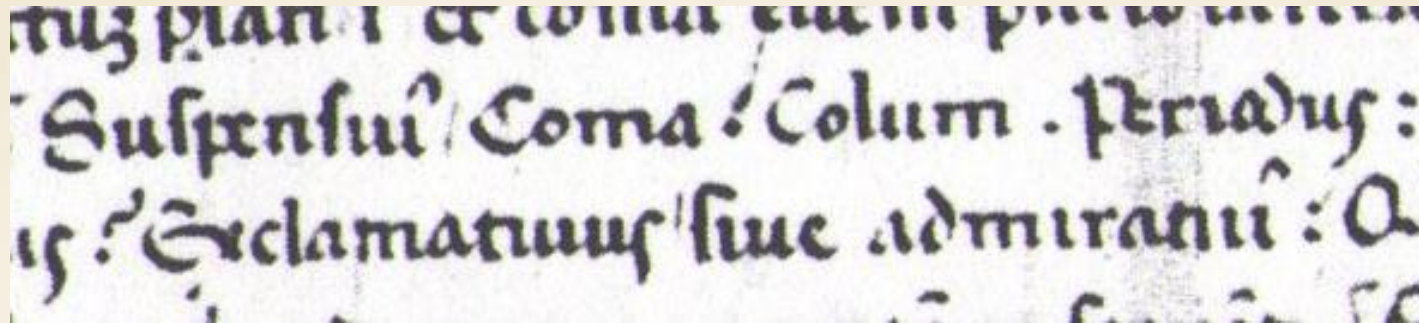

„Breve quidem fati tempus omnibus mortalibus imminet! ut re iam non quando quis moriatur ponderari debeat, sed qualiter et qua mente.”

„Bizony a sors adta idő rövidsége minden halandót fenyeget; már nem azt kell mérlegelni, hogy valaki mikor hal meg, hanem hogy milyen módon és milyen lélekkel.”

Eddigi Kutatások III.

Központozás és cursus-használat

Lucia Gai: *Frammenti di un codice sconosciuto di Coluccio Salutati*

do-ló-re per-cé-pi-mus;	<i>cursus tardus</i>
mor-tá-li-bus ím-mi-net;	<i>cursus tardus</i>

Tardus	‘---’---
--------	----------

Eddigi Kutatások III.

Központosítás és cursus-használat

A központosítással eddig csak a prózaritmussal kapcsolatban foglalkoztam, de egy fejezetet mindenképp szeretnék neki szentelni a disszertációban, különösen a felkiáltójel és a pontosvessző használatának kérdése miatt.

Eddigi Kutatások III.

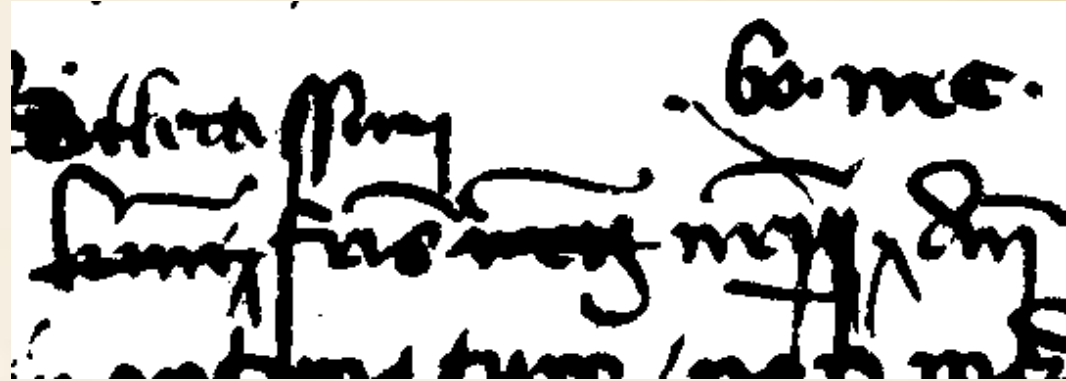
Szintaxis vizsgálata

- A regiszterekben lévő levelek nem maguk az expedíált levelek, hanem elküldés előtt, vagy akár után készült másolatok, melyeknek fényképeivel dolgozok.
- A levelekben sok áthúzás, beszúrás és javítgatás van, melyek betekintést nyújtanak a szöveg születésének mikéntjébe, folyamatába.

Eddigi Kutatások III.

Szintaxis vizsgálata

- Javítások:
  - még írás közben
  - már a közlendő leírása után
  - áthúzás nélkül egyszerűen csak még odakívánkozott egy szó
  - ha túl hosszú volt a betoldandó szöveg, akkor a lap szélére írta
  - sokszor stilisztikaiak (*karissimi* helyett *dilectissimi*)
  - előfordul, hogy a szórendet javítja ki (*vestris funebribus litteris* helyett *funebribus vestris litteris*)

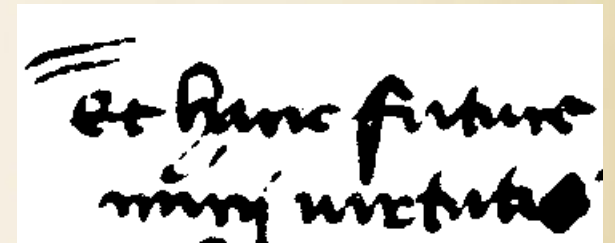
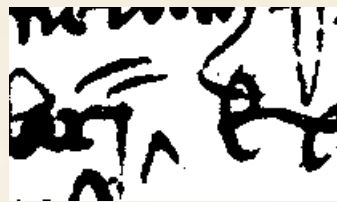
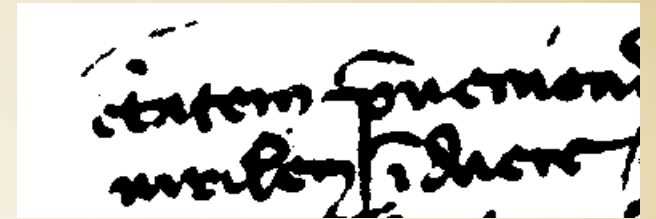
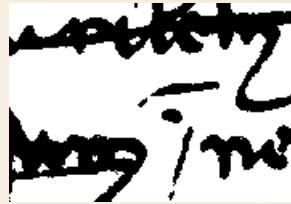

Eddigi Kutatások III.

Szintaxis vizsgálata

- Javítások:

- még írás közben
- már a közlendő leírása után
- áthúzás nélkül egyszerűen csak még odakíváncozott egy szó
- **ha túl hosszú volt a betoldandó szöveg, akkor a lap szélére írta**
- sokszor stilisztikaiak (*karissimi* helyett *dilectissimi*)
- előfordul, hogy a szórendet javítja ki (*vestris funebribus litteris* helyett *funebribus vestris litteris*)

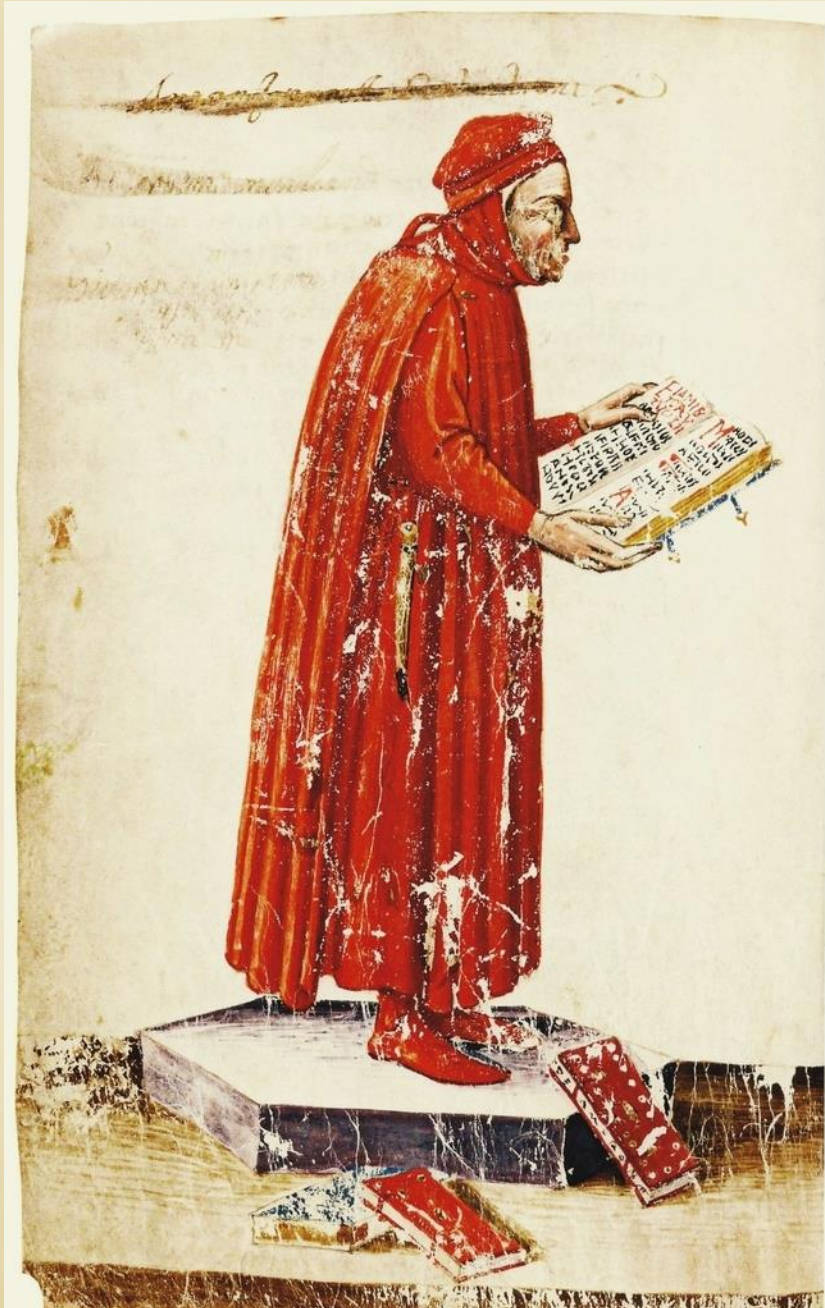
Tervek a következő két évre

- Erasmus ösztöndíjjal Itáliai kutatómunka Bolognában 2021 tavaszán vagy őszén.
- A firenzei regiszterekben a levelek feldolgozásának folytatása és a LaTeX program segítségével kritikai kiadás készítése.
- Átírás, fordítás és apparátus készítésen túl a *cursus*-használatról ezen levelek tükrében egy átfogó képet nyújtani.
- A központozást, kiváltképp a felkiáltójel és kettőspont problematikáját tisztázni, amennyire lehet.
- Összehasonlítani a latin és a vulgáris olasz nyelvű levelek felépítését.
- A levelek mondatszerkezetének tüzetesebb vizsgálata és a javítások folyamatának megvilágítása.
- A levelek tartalmának és a mögöttes szakirodalomnak az összevetésével bemutatni az 1375 és 1378 közti háború Itáliáját.

Kutatáshoz felhasznált főbb irodalom

- BORONKAI Iván, *A ritmikus próza Vitéz János leveleiben*, ItK, 73(1969), 693–696.
- CARDINI, Roberto (ed.) – SZNURA, Franek (ed.), *Coluccio Salutati, cancelliere della Repubblica fiorentina: carteggio pubblico, 1375-1406*, Edizioni Polistampa, Firenze, 2013.
- GAI, Lucia, *Frammenti di un codice sconosciuto di Coluccio Salutati*, Memorie domenicane, n.s., III (1972), pp. 302-306.
- GHERARDI, Alessandro, *La Guerra Dei Fiorentini Con Papa Gregorio XI Detta La Guerra Degli Otto Santi*, Tipi di M. Cellini, Firenze, 1868.
- LANGKABEL, Hermann: *Die Staatsbriefe Coluccio Salutatis. Untersuchungen zum Frühhumanismus in der florentiner Staatskanzlei und Auswahledition*, Böhlau, Köln, Wien, 1981.
- LINDHOLM, Gudrun, *Studien zum mittellateinischen Prosarhythmus*, Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1963.
- NUZZO, Armando (ed.), *Lettere di stato di Coluccio Salutati: cancellierato fiorentino (1375-1406): censimento delle fonti e indice degli incipit della tradizione archivistico-documentaria*, Vol. I-II, Nella sede dell'Istituto Palazzo Borromini, Róma, 2008.
- NUZZO, Armando, *Le lettere di Stato di Coluccio Salutati ai Malatesti*, Schede Umanistiche, 2003/2, 5–55.
- RIGACCI, Giuseppe (ed.), *Lini Coluci Pieri Salutati Epistolae*, Ex Typographio Ioannis Baptistae Bruscaagli & Sociorum, Firenze, 1741-42.
- WENZEL Gusztáv, *Magyar Diplomáciai Emlékek az Anjoukorból*, Vol. III, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1876.
- WITT, Ronald G., *Coluccio Salutati and his public letters*, Librairie Droz, Genf, 1976.

Köszönöm a figyelmet!